

BARBARA VOGRINEC¹

“The Rules” ali pravila omike in olike v postpatriarhalni družbi

Izveček: Vplivne knjige za samopomoč z naslovom *The Rules*, od katerih je prva izšla sredi 90. let 20. stoletja v ZDA, prinašajo pravila z osnovno premiso, da je moški subjekt, ženska pa subjekt, ki je objekt za moškega. Članek poskuša opredeliti, v čem se ta pravila vendarle razlikujejo od staromodnih pravil iz preteklosti in kaj se je zgodilo s pravili omike in olike, ki urejajo odnose med spoloma, danes, v času, ko večina ne verjame očetovi avtoriteti (avtoriteti moškega), oz. kaj se je zgodilo z odnosom moškega oz. ženske do teh pravil. V tem okviru preuči omenjena pravila z vidika (kritike) Foucaulta in z vidika lacanovske psihoanalize.

Ključne besede: subjektiviteta, očetova avtoriteta, odnosi med spoloma, Lacan, Foucault

UDK: 159.922.1:316.32“20”

“The Rules”, or the Rules of Civilisation and Good Manners in Post-Patriarchal Society

Abstract: The influential series of self-help books entitled *The Rules*, of which the first was published in the USA in the 1990's, presents rules based on the premise that man is a subject, while woman is a subject yet at the same time an object for the man. The article seeks to define where these rules diverge from their outmoded counterparts, and, more broadly, to answer the question: What has happened to the rules regulating the relationships between the sexes today, at a time when the majority no longer believes in the father's (man's) authority? How have men's or women's attitudes to them been affected? In this context, the rules discussed are examined from the viewpoint of (a critique of) Foucault and of Lacanian psychoanalysis.

Key words: subjectivity, the father's authority, relationships between the sexes, Lacan, Foucault

---

¹ Mag. Barbara Vogrinec je raziskovalka, zaposlena v CPZ – International, Centru za promocijo znanja. E-naslov: barbara.vogrinec@guest.arnes.si.

Sredi 90. let 20. stoletja je v ZDA izšla knjiga za samopomoč *The Rules*. Knjiga je postala takšna uspešnica, da sta avtorici napisali še nadaljevanja, npr. *The Rules II*, *The Rules III*. Še več: ustanovljeno je bilo celo gibanje "The Rules" – gibanje v smislu delovanja podpornih skupin, svetovanj na internetu oz. po telefonu. Poleg tega pa – in to se zdi posebej pomenljivo – so bili *The Rules* in "nadaljevanja" kmalu prevedeni v več svetovnih jezikov, podporne skupine so kmalu delovale tako rekoč povsod po (t. i. zahodnem) svetu.²

Kaj ponuja knjiga *The Rules*, kakšna pravila? Kot pove že njen podnaslov – *Time-Tested Secrets for Capturing the Heart of Mr. Right* –, gre za pravila, namenjena temu, da ženska osvoji srce, zapelje "pravega" (moškega). Natančneje, gre za pravila, katerih osnovna premisa se glasi, da "[m]oški zasleduje/lovi žensko"³ oz. da je ženska (težko ulovljivi) "plen" za moškega "lovca" (da je "hard to get"). Gre za pravila, ki npr. ženski narekujejo, da se vzdrži tega, da (naredi prvi korak in) moškega povabi na zmenek oz. ga pokliče, da se vzdrži tega, da odgovori na vsako njegovo e-sporočilo (dovolj je, če odgovori na eno od štirih), da se vzdrži tega, da mu že na prvem zmenku (oz. prvih treh) dovoli, da prespi pri njej itd.⁴

Pa "nadaljevanja"? *The Rules III* oz. *The Rules for Marriage* s podnaslovom *Time-Tested Secrets for Making Your Marriage Work* npr. ponuja pravila, namenjena temu, da žena prispeva k trajnemu, srečnemu zakonu (ki je tudi najbolj zaželen cilj osvajanja moškega), natančneje, pravila, katerih osnovna premisa je, da mož vlada ženi oz. da je žena "podložnica" moža "vladarja", "suverena", pravila, kot je npr.: "Kaj potem, če tvoj mož nabija rokovsko glasbo ob šestih zjutraj! Všeč mu je! Moraš se prilagoditi."⁵

The Rules torej ponujajo pravila, ki, kot je videti, niso nič drugega kot staromodna pravila iz preteklosti. O slednjih govori tudi Simone de Beauvoir, ko v svojem delu *Drugi spol* iz konca 40. let 20. stoletja govori o tem, kako matere (z redkimi izjemami) svojim hčeram (ko so že malo starejše deklince) zabičujejo, "da se do dečkov ne smejo več obnašati kot do prijateljev, da ne smejo same iskati stika z njimi, da morajo sprejeti pasivno vlogo. Če si želijo prijateljstvo, začeti spogledovanje, morajo skrbno paziti, da ne bo videti, da same dajejo pobudo, moški ne marajo deških žensk",⁶

---

² Glej www.therulesbook.com.

³ Prav tam, Top Ten Rules, 6.

⁴ Glej prav tam, Top Ten Rules.

⁵ [Http://www.therulesbook.com](http://www.therulesbook.com), Bookstore, The Rules for Marriage ...

⁶ Beauvoir, 2000, 89.

moškega “zapelje (in tako tudi lahko doseže, da se poroči z njo, torej zakon kot najbolj zaželen cilj takšnega zapeljevanja, op. B. V.) le tista, ki mu nastavi pasti”,⁷ v družini je najvišja avtoriteta očetova, četudi je v vsakodnevem življenju ni najpogosteje čutiti, četudi v gospodinjstvu dejansko vlada mati, se običajno spretno sklicuje na očetovo voljo, v pomembnih trenutkih zahteva, nagrajuje in kaznuje v njegovem imenu. Očetovo življenje obdaja neka skrivnostna veljava: čas, ki ga preživlja doma, soba, v kateri dela, predmeti okrog njega, njegove zaposlitve, njegove osebne navade so nekaj posvečenega. Družino preživlja on, odgovoren je zanj in je njen poglavar. Običajno dela zunaj doma in prek njega je družina povezana s preostalim svetom; on je transcendenca, on je Bog.⁸

Govor je torej o večini, ki verjame avtoriteti, ki je oče, oz. v to avtoriteto, zato vidi primeren odnos med spoloma v naslednji podobi. Moški lovi žensko, ženska je (težko ulovljivi) “plen” za moškega “lovca”; mož/oče vlada ženi/materi (oz. skrbi zanj, jo ščiti in ji tako vlada), žena/mati je “podložnica” moža/očeta “vladarja”, “suverena” (oz. “viteza”). Povedano drugače: moški je subjekt in ženska subjekt, ki je objekt za moškega, ali kot pravi Beauvoirjeva: “On je Subjekt, on je Absolutno: ona je Drugi.”⁹ Pri tem gre za subjekt oz. objekt v smislu, v katerem o subjektu oz. objektu govori prav Beauvoirjeva, torej za subjekt kot transcendenca – transcendenca v smislu preseganja samega sebe na način svobodnega (zavestnega) izbiranja (transcendenca v smislu aktivnosti) – oz. za objekt kot imanenco (nepreseganje, nesvobodo oz. ubežanje preseganju, svobodi, svobodnemu (zavestnemu) izbiranju, pasivnost).

Da torej tudi današnja večina vidi primeren odnos med spoloma v omenjeni podobi – dejstvo, o katerem priča popularnost knjig *The Rules* –, pa seveda ne pomeni, da se ta večina pravzaprav ne razlikuje od večine iz preteklosti. Med prvo in drugo je namreč pomembna razlika: v nasprotju z drugo prva ne verjame očetovi avtoriteti oz. v njo. Današnja večina torej tudi ne vidi primernega odnosa med spoloma v podobi, v kateri ga vidi večina iz preteklosti (in tako na vprašanje, ali je sprejemljivo, da ženska naredi prvi korak in moškega povabi na zmenek, odgovarja odločno pritrdilno). Da vidi primeren odnos med spoloma tako, kot ga vidi večina iz preteklosti, je torej povezano s tem, da ne verjame očetovi avtoriteti, in je tako samo “eno od dvojega”. To pa tudi pomeni, da se

⁷ Prav tam, 116.

⁸ Prav tam, 35–36.

⁹ Beauvoir, 1999, 14.

pravila, ki jih ponujajo *The Rules*, oz. izvajanja teh pravil razlikujejo od staromodnih pravil iz preteklosti oz. da se odnos današnje ženske (oz. današnjega moškega) do prvih razlikuje od odnosa ženske (oz. moškega) iz preteklosti do drugih. Z drugimi besedami: gre za nekaj, o čemer bi težko govorili kot o vračanju v patriarhalno.

V čem je pravzaprav razlika med pravili, ki jih ponujajo *The Rules*, in staromodnimi pravili iz preteklosti, oz. v čem je razlika med odnosom današnje ženske (oz. današnjega moškega) do prvih in odnosom ženske (oz. moškega) iz preteklosti do drugih? Gledano širše: kaj se je zgodilo s pravili omike in olike, ki urejajo odnose med spoloma, danes, v času, ko večina ne verjame očetovi avtoriteti (avtoriteti moškega); kako so se spremenila? Kaj se je zgodilo z odnosom moškega oz. ženske do teh pravil; kako se je ta odnos spremenil? V nadaljevanju bomo poskusili odgovoriti na ta vprašanja. V tem okviru pa bomo tudi na omenjena pravila pogledali z dveh vidikov: vidika (kritike) Foucaultevega prispevka h kritiki moderne družbe v njegovem delu *Nadzorovanje in kaznovanje* (in tako v teh pravilih oz. njihovih izvajanjih prepoznali disciplinske prakse (oz. diskurze), ki zadevajo telo in govorico telesa oz. govorjenje samo) in vidika lacanovske psihoanalize (in tako v teh pravilih oz. izvajanjih prepoznali simbolne identifikacije, ki so pravzaprav umestitve v simbolni (družbeni) red). Poskusili bomo torej odgovoriti tudi na vprašanja, kaj se je zgodilo z omenjenimi praksami (oz. diskurzi) oz. kaj se je zgodilo z odnosom moškega in ženske do teh praks, kaj se je zgodilo z omenjenimi simbolnimi identifikacijami oz. umestitvami v simbolni (družbeni) red in kaj se je zgodilo z odnosom moškega in ženske do teh identifikacij oz. umestitev.

I. IZBIRA MED DVOJIM

Oglejmo si nekaj zanimivosti iz preteklosti – kot fazo razvoja naše t. i. zahodne družbe, ki je bila faza moderne (razsvetljenske) patriarhalne družbe oz. patriarhalna družba v svoji končni obliki, obdobje, ki zajema 19. in prvih šest desetletij 20. stoletja – z različnih koncev (zahodnega) sveta, ki pričajo o tem, da je takratna večina videla primeren odnos med spoloma v podobi moškega, ki vlada ženski (oz. skrbi zanjo, jo ščiti in ji tako vlada), in ženske, ki je “podložnica” moškega “vladarja”, “suverena” (oz. “viteza”), oz. moškega, ki lovi žensko, in ženske, ki je (težko ulovljivi) “plen” za moškega “lovca”; z drugimi besedami, moškega, ki je subjekt (transcendenca, svoboda, aktivnost), in ženske, ki je subjekt, ki je

objekt za moškega (imanenca, nesvoboda, pasivnost) – kar je bilo povezano s tem, da je verjela očetovi avtoriteti oz. v njo.

Najprej omenimo t. i. afero “Karolina”, ki se je zgodila v Angliji.¹⁰ Karolina iz Brunswicka je bila žena princa Jurija (George), sina Jurija III. Njuna poroka je bila dogovorjena; Karolina in Jurij sta kmalu po poroki zaživela ločeno življenje in edino, kar ju je povezovalo, je bila njuna hči. Jurija, o čigar nepremišljenosti, predvsem o njegovih (nepremišljenih) ljubezenskih zvezah, prijateljstvih in političnih spletkah so povsod šepetali, so neizmerno motile ženine “nepremišljenosti”, predvsem njena klepetavost. Jurij je to izražal v obliki neizprosne sovražnosti do Karoline, kar je privedlo do tega, da je ta zapustila Anglijo.

Po smrti svojega očeta (1820) je bil Jurij pripravljen na kronanje. Toda Jurij je bil tudi odločen, da Karolina ne bo priznana za kraljico. Ko je Karolina to izvedela, se je besna vrnila v Anglijo, da poišče pravico. Potem se je odvil spektakel, kakršnega dotlej ni bilo. Londonski livarji in kotlarji so – v polni viteški opremi – izvedli demonstracijo v podporo Karolini. Ti novoveški vitezi so bili seveda predstavniki ljudstva, ki je v Karolini videlo predvsem nemočno, zaščite potrebno žrtev pokvarjene aristokratske mašinerije, z njenim ščitenjem pa je želelo tudi obraniti dobro ime Anglije. Ta podoba pa je najprej podoba ženske, odvisne od moškega “viteza” (“vladarja”).

V aferi “Karolina” (ki se je sicer končala tako, da kljub vsemu ni prišlo do skupnega kronanja Jurija in Karoline) se je torej lepo izrazilo, kakšen je bil za takratno večino primeren odnos med spoloma: kaže se kot podoba moškega, ki skrbi za žensko, jo ščiti in ji tako vlada, in ženske, ki je odvisna od moškega “viteza” (“vladarja”), moškega, ki je subjekt, in ženske, ki je subjekt, ki je objekt za moškega. S tem se je nazorno izrazila popularnost pravil omike in olike, ki urejajo odnose med spoloma, podobnih tistim, ki jih ponuja v začetku 30. let 20. stoletja (1932) pri nas že tretjič izdana *Knjiga o lepem vedenju*.

“Če odlična oseba v družbi žali vero /.../ pošteno politično prepričanje in narod ali koga obrekuje, *se le potegni za svobodno prepričanje in svetost vere, pravtako za čast obrekanega človeka*, ki ni navzoč in se ne more braniti, posebno pa, če gre za žensko.”¹¹

¹⁰ Več o dogodku glej Hall, 1987, 53–55.

¹¹ Urbanus, 1932, 70.

“Ženske /.../ mora moški vsekdar varovati in braniti.”¹²

“Na ladji puščaš damo naprej, če greš z njo v prostor, kamor so vsi vajeni, n.pr. v salon; kamor pa ni vajena in pa po temnih hodnikih, greš naprej ti, da ji kažeš pot, odstranjaš ovire in jo varješ.”¹³

Naslednjo zanimivost predstavlja popularnost dela *Coelebs In Search of a Wife*.¹⁴ Gre za delo evangeličanske pisateljice Hannah More, ki je izšlo na začetku 19. stoletja (1807) v Angliji in o katerem sta takoj po izidu začeli govoriti tako vsa prestolnica kot vsa provinca. Glavni junak romana, polnega predpisov, ki urejajo odnose med spoloma, med možem in ženo, med očetom in materjo, je mladi kristjan, ki se po smrti staršev odpravi iskat ženo. Najprej gre v London, potem pa se – pretresen od podob “razuzdanega” prestolniškega življenja, “razuzdanih” mladih londonskih dam – odpravi na deželo, kjer se umiri ob podobi družine Stanley, pri kateri se nastani. Stanleyjevi so seveda vzorna krščanska družina, kjer je, če si nekoliko sposodimo besede Simone de Beauvoir, najvišja avtoriteta očetova, torej avtoriteta gospoda Stanleyja (ki družino preživlja, je zanj odgovoren, je njen poglavar), četudi je v vsakodnevem življenju ni najpogosteje čutiti, četudi v gospodinjstvu dejansko vlada mati, torej gospa Stanley, življenje gospoda Stanleyja pa obdaja neka skrivnostna veljava, je nekaj posvečenega.

Omeniti je treba tudi priljubljenost priročnikov za gospodinje (gospodarice) v Franciji.¹⁵ Priljubljenost leta 1821 izdanega *Manuel de la maîtresse de maison*, ki je leta 1913 doživel revidirano izdajo (*Nouveau manuel complet de la maîtresse de maison*), leta 1826 izdanega *Manuel complet de la maîtresse de maison ou la parfaite ménagère*, ki je doživel več izdaj, in v obdobju 1833–1838 izdanih priročnikov *Manuel des dames*, *La jeune maîtresse de maison*, *La jeune propriétaire*. Ti priročniki ponujajo podobna pravila kot v 40. letih 20. stoletja pri nas izdana *Zlata knjiga dekleta in žene*. Gre namreč za pravila, katerih glavno sporočilo je: žena je dolžna nadzorovati izvajanje gospodinjških opravil na način, da se doseže maksimalno ugodje družine, predvsem njenega moža (ki družino preživlja, je zanj odgovoren, je njen poglavar). Oglejmo si nekaj zgledov.

---

¹² Prav tam, 95.

¹³ Prav tam, 187.

¹⁴ Več o delu in njegovi avtorici glej Hall, 1987, 57–62.

¹⁵ Več o teh priročnikih glej Martin-Fugier, 1987, 199–215.

“Odpovejte se svojevolsjno raznim željam, ako ste prepričana, da vam jih (on, vaš mož, op. B. V.) more izpolniti samo z žrtvijo!”¹⁶

“Raje opustite zabavo ali nakup in pripravite za njega, ki skrbi in dela za družino, dobro kosilo!”¹⁷

“[N]e sprejemajte nikdar obiskov (četudi so potrebni), kateri niso njemu po volji.”¹⁸

“Zlasti dekleta morajo biti v tem oziru (namreč glede izražanja svoje notranjosti na obrazu, predvsem v družbi moških, op. B. V.) zelo previdna.”¹⁹

“Tudi ostali del telesa moramo imeti vedno v oblasti.”²⁰ (To seveda velja zlasti za ženske.)

“Pri izročanju pozdravov za mlade gospode mora biti dekle zelo previdno.”²¹

Zdaj pa si oglejmo še nekaj primerov iz sedanjosti, ki je faza t. i. postmoderne, postpatriarhalne družbe oz. postmoderna, postpatriarhalna družba v svoji (do zdaj) končni obliki; obdobje od začetka 90. let 20. stoletja do danes, kar priča o tem, da se tudi današnji večini zdi primeren odnos med spoloma takšen, kot se je večini v preteklosti – očetovi avtoriteti se sicer ne verjame več in je tako samo “eno od dvojega”, to pa pomeni, da se sedanja pravila, katerih osnovna premisa je, da je moški subjekt in ženska subjekt, ki je objekt za moškega, razlikujejo od tovrstnih pravil iz preteklosti. Omenili smo že priljubljenost knjig *The Rules*, ne smemo pa spregledati niti dveh knjig (iste vrste kot *The Rules*) izpod peresa Laure Schlessinger. Prva je *Ten Stupid Things Women Do to Mess Up Their Lives*, v njej pa avtorica “pridiga” o tem, o čemer “pridiga” tudi v izredno popularnem radijskem šovu (kontaktni oddaji). Knjiga je izšla sredi 90. let v ZDA in je takoj postala sve-

---

¹⁶ Vidmar, 1944, 5.

¹⁷ Prav tam.

¹⁸ Prav tam, 8.

¹⁹ Prav tam, 74.

²⁰ Prav tam.

²¹ Prav tam, 77.

tovna uspešnica, ponuja pa pravila, ki ženskam narekujejo, da ne "rinejo" za moškimi, da jih ne kličejo, da se ne spuščajo prehitro v spolne odnose itn.²²

Druga knjiga – *The Proper Care and Feeding of Husbands* – pa je izšla leta 2004 in je prav tako zelo priljubljena. Knjiga ponuja pravila, namenjena temu, da žena prispeva k trajnemu, srečnemu zakonu, osnovno sporočilo pa je: "Odpovej se svoji egocentričnosti!"²³ pravila, ki žen(sk)i narekujejo: "Omogoči mu (svojemu možu, op. B. V.) direktno komunikacijo/sporočilo, spoštovanje, cenjenje, hrano in dobro ljubljenje."²⁴

V čem je pravzaprav razlika med pravili, ki jih ponujajo npr. *The Rules*, ali pa npr. Laura Schlessinger, in staromodnimi pravili iz preteklosti oz. med odnosi med ženskami in moškimi danes in nekoč? Medtem ko so bila pravila, katerih osnovna premisa je, da je moški subjekt, ženska pa subjekt, ki je objekt za moškega, za žensko oz. moškega iz preteklosti edina možnost, pa so tovrstna pravila za današnjo žensko oz. današnjega moškega stvar izbire med dvojim, pri čemer so "drugo" seveda pravila, katerih osnovna premisa je: ženska je subjekt (ki ni objekt za moškega) oz. moški je subjekt, ki je objekt za žensko. Z drugimi besedami: medtem ko je šlo včasih za to, o čemer govori Max Horkheimer v besedilu *Avtoriteta in družina*, za pokorščino očetovi avtoriteti, ki je prostovoljna, svobodna (če gre za pokorščino na podlagi uporabe uma, razuma), hkrati pa vsiljena (če je v družbi, v kateri večina verjame očetovi avtoriteti oz. v njo, ta pokorščina edina umna izbira),²⁵ gre danes za pokorščino, ki (če v družbi, v kateri večina ne verjame očetovi avtoriteti, pokorščina tej avtoriteti ni edina umna izbira) ni (več) vsiljena. Gre pravzaprav za to, o čemer je govor tudi v besedilih nekaterih drugih teoretikov postmoderne družbe. V knjigi *(Per)versions of love and hate* je najprej izpostavljena popularnost knjig *The Rules* na eni in to, da je večina današnjih žensk pripravljena loviti moške, na drugi strani; nato pa je razlika med staromodnimi pravili, ki urejajo odnose med spoloma, in pravili v "The Rules" opredeljena kot razlika med nečim, kar izhaja iz tradicije, in nečim, kar se želi predstaviti kot nekaj, kar se na novo izumi/iznajde.²⁶ V besedilu "You May" avtor, ko govori o pravilih v "The Rules" kot o pravilih, ki se razlikujejo od staromodnih pravil iz

---

²² Glej Schlessinger, 1997.

²³ Schlessinger, 2004.

²⁴ Prav tam.

²⁵ Glej Horkheimer, 1976.

²⁶ Glej Salecl, 1998, 169–170.

preteklosti, pravi: “Ženske zdaj svobodno izberejo svoja lastna pravila – primer ‘refleksivizacije’ vsakdanjih navad v današnji ‘družbi tveganja’.”²⁷

O današnji (zgolj) svobodni pokorščini pa lepo pričajo tudi knjige *The Rules*. Med pravili, ki jih ponujajo, sta namreč tudi:

“Ko razmerje ni uspešno, si obriši solze tako, da si ne razmažeš ličila, in pojdi naprej!”²⁸

“[P]rivošči si (namreč ko razmerje ni uspešno, op. B. V.) penečo kopel in si okrepi dušo s pozitivnimi gesli, kot sta: ‘Sem čudovita ženska’ in ‘Sem zadostna’.”²⁹

II. VIDIK (KRITIKE) FOUCAULTA

Michel Foucault je v svojem prispevku h kritiki moderne družbe v *Nadzorovanju in kaznovanju* pokazal, da je vzpon parlamentarnih institucij in novih oblik politične svobode spremljala pojavitev novih disciplinskih praks (oz. diskurzov), ki zadevajo in tako proizvajajo disciplinirano, tj. krotko, in tako podložno, uporabno telo, praks, ki so vezane na institucije, kot so šola, vojska, bolnišnica, zapor, tovarna. Kot primera teh praks navedimo dva, ki ju navaja Foucault. Prvi je primer disciplinskih praks, vezanih na šolo, drugi pa primer praks, vezanih na vojsko.

“8.45 prihod vaditelja, 8.52 poziv vaditelja, 8.56 prihod otrok in molitev, 9.0 otroci gredo v klopi, 9.04 prva tablica, 9.08 konec nareka, 9.12 druga tablica itn.”³⁰

“Postavite puško naprej. V treh stopnjah. Puško naj dvignejo z desnico in jo približajo telesu, tako da jo držijo navpično pred desnim kolenom, konec cevi naj bo v višini oči, z levico naj jo sunkovito zgrabijo, roka pa naj bo pri tem stegnjena in stisnjena ob telo v višini pasu za sabljo. Med drugo stopnjo naj z levico prenesejo puško predse, jo s cevjo na notranji strani namestijo med obe očesi, pokončno, desna dlan naj jo zgrabi za kopito, roka naj bo stegnjena, ščitnik za petelina oprt na palec, leva dlan v višini utora, palec iztegnjen vzdolž cevi ob okrasni letvi. Med tretjo stopnjo /.../”³¹

---

²⁷ Žižek, 1999.

²⁸ [Http://www.therulesbook.com](http://www.therulesbook.com), Top Ten Rules, 1.

²⁹ Prav tam, Top Ten Rules, 10.

³⁰ Foucault, 1984, 149.

³¹ Prav tam, 151–152.

Kot se zdi, lahko primer, ki ga navajamo v nadaljevanju, postavimo v isto vrsto s Foucaultevima.

“Ko mož zjutraj zapusti stanovanje, se prične za gospodinjo vsakdanje delo /.../ Najprej pospravite stanovanje, in sicer: prvo jedilnico in dnevno sobo, nato spalnico in potem kuhinjo in ostale prostore /.../ Sploh je priporočljivo, da je gospodinja dopoldne doma, razen malega skoka na trg, ko je že stanovanje pospravljeno in se kosilo kuha. Ako pa se ta skok podaljša še z malim pogovorom z znanko (običajno par besed, ki pa nanese takoj na pol ure), potem seveda ne more biti doma v redu. Med kuhanjem kosila naj se pričnejo tudi male predpriprave za večerjo /.../ Popoldne naj ima pridna gospodinja čas za druga dela, naj odpravi razna pota, dolžnostne obiske itd. Vendar pa naj bo pravočasno doma za večerjo in ne šele par minut pred možem.”³²

Zdi se torej, da lahko v pravilih oz. njihovih izvajanjih, ki urejajo odnose med spoloma, prepoznamo prav prakse (oz. diskurze), o katerih govori Foucault, in poskusimo odgovoriti na vprašanja, kaj se je zgodilo s telo (oz. govorjenje samo) zadevajočimi disciplinskimi praksami (oz. diskurzi), ki urejajo odnose med spoloma, danes, kako so se spremenile, kaj se je zgodilo z odnosom moškega oz. ženske do teh praks, kako se je ta odnos spremenil. Toda to enačenje bi bilo vendarle prenačljeno; v omenjenih pravilih oz. izvajanjih lahko prepoznamo bolj prakse (oz. diskurze), o katerih govori kritika Foucaultevega dela. Tu imamo v mislih najprej kritiko, ki je povezana z neko drugo kritiko (Foucaulta), namreč s kritiko, ki opozarja, da je disciplina pogoj svobode.³³ Najprej torej mislimo na kritiko, ki bi opozorila, da so prakse, ki proizvajajo disciplinirana, krotka, podložna telesa, hkrati prakse, ki proizvajajo avtonomna, svobodna telesa v družbi, torej, da so disciplinske prakse (oz. diskurzi), ki zadevajo telo (oz. govorjenje samo), tudi pogoj za svobodo telesa (oz. govorjenja samega) v družbi. Mislimo pa tudi na kritiko, ki je povezana s feministično kritiko, ki opozarja, da so med disciplinskimi praksami (oz. diskurzi), ki zadevajo telo, specifične disciplinske prakse, ki zadevajo telo moškega, in specifične disciplinske prakse, ki zadevajo telo ženske (med njimi pa te, ki proizvajajo telesa, ki so objekti za moške subjekte), ter da so te prakse (oz. diskurzi) tako institucionalno vezane kot tudi institucionalno neve-

---

³² Vidmar, 1944, 20.

³³ Prim. Salecl, 1991.

zane.³⁴ Mislimo torej tudi na kritiko, ki bi opozorila, da so med disciplinskimi praksami (oz. diskurzi), ki zadevajo telo (praksami (oz. diskurzi), ki so tako vezane na institucije kot tudi institucionalno nevezane), tudi te, ki proizvajajo telesa, ki so objekti za druge subjekte.

Če zdaj poskusimo odgovoriti na zastavljeno vprašanje, lahko rečemo naslednje. Če so bile prakse (oz. diskurzi), katerih osnovna premisa je, da je moški subjekt in ženska subjekt, ki je objekt za moškega (prakse, ki proizvajajo telesa, ki so objekti za moške subjekte), za žensko oz. moškega iz preteklosti edina možnost oz. izbira, pa so tovrstne prakse (oz. diskurzi) za današnjo žensko oz. današnjega moškega stvar izbire med dvojim, pri čemer so “drugo” seveda prakse, katerih osnovna premisa je, da je ženska subjekt (ki ni objekt za moškega) in da je moški subjekt, ki je objekt za žensko. Z drugimi besedami: medtem ko je šlo včasih za pokorščino očetovi avtoriteti, ki je prostovoljna, svobodna in hkrati vsiljena, gre danes za pokorščino, ki ni (več) vsiljena.

III. VIDIK LACANOVSKÉ PSIHOANALIZE

Na pravila omike in olike, ki urejajo odnose med spoloma, lahko pogledamo še z drugega vidika – vidika lacanovske psihoanalize. V teh pravilih oz. njihovih izvajanjih lahko torej prepoznamo simbolne identifikacije, ki so pravzaprav umestitve v simbolni (družbeni) red. Tako pa lahko poskusimo odgovoriti na vprašanje, kaj se je zgodilo s temi identifikacijami (umestitvami) oz. kaj se je zgodilo z odnosom moškega oz. ženske do teh identifikacij? Najprej pa skušajmo povzeti simbolno identifikacijo.³⁵

Za lacanovsko psihoanalizo je simbolna identifikacija, ki bi jo lahko opredelili najprej kot proces, v katerem človek pridobi identiteto kot subjekt; subjekt kot govoreče bitje (bitje besed, besed kot znakov, torej simbolov) – nekaj, kar se zgodi hkrati z izgubo te identitete oz. zaradi nje in je tako pravzaprav umestitev v strukturo, v red – strukturo besede, simbola (simbolni (družbeni) red) oz. strukturo, ki je označevalec. Gre za to, da se subjekt slepi, si prikriva neko razsežnost resnice (resnico, ki pomeni izgubo njegove identitete), in za to, da je to sle-

---

³⁴ Prim. Bartky, 1988.

³⁵ Pri povzemanju simbolne identifikacije v lacanovski psihoanalizi se opiramo predvsem na naslednja Lacanova in lacanovska besedila: Lacan, 1991 (predvsem “Zrcalni stadij kot oblikovalec funkcije jaza”, “Instanca črke v nezavednem ali um po Freudu”, “Pomen falosa”, in “Znanost in resnica”); Isti, 1996; Isti, 1985; Rose, 1991; Žižek, 1995; Miller, 1983.

pljenje, prikrivanje, korelativno prikrivanju resnice, ki pomeni izgubo njegove identitete, s strani drugega subjekta, drugega.

Simbolna identifikacija je vselej tudi spolna identifikacija in tako pridobitev identitete moškega ali ženskega subjekta. Umestitev v simbolni (družbeni) red (v označevalec) pa je vselej tudi umestitev v red spolnega (v označevalec, ki je torej privilegirani označevalec) in tako umestitev na eno ali drugo stran ločnice med moškim in ženskim.

V naši, zahodni kulturi je označevalec, ki učinkuje kot zakon, ki subjektu predpisuje spolno identiteto, označevalec, ki je falos. Simbolna identifikacija je torej vselej tudi identifikacija s falosom. S tem pa se je mogoče identificirati na dva načina, pri čemer je razlika med načinoma tudi razlika med moškim in žensko. Prvi način oz. pridobitev identitete moškega subjekta pomeni zavzetje pozicije *imeti* falos – pozicije subjekta (subjekta kot transcendence, svobode, aktivnosti). Drugi način oz. pridobitev identitete ženskega subjekta pa pomeni zavzetje pozicije *biti* falos – pozicije subjekta, ki je objekt za prvi subjekt (pozicije imance, nesvobode, pasivnosti). Oboje se seveda zgodi hkrati z izgubo, kastracijo, s tem, da subjekt *nima* falosa oz. *ni* falos, ali zaradi te izgube, kar pa je korelativno kastraciji drugega, temu, da on *ni* falos oz. *nima* falosa. Subjekt si prikriva, da *nima* falosa oz. *ni* falos, kar je korelativno temu, da (si) tudi drugi prikriva, da *ni* falos oz. *nima* falosa.

Prikrivanje subjekta, da je kastriran, oz. prikrivanje drugega, da je kastriran, pa je tudi prikrivanje prvega oz. drugega, da ni spolnega razmerja, da je to, kar je, naslednje: relacija med spoloma, kot pravi Jean-Alain Miller, relacija, ki se od razmerja razlikuje po tem, da je nekaj spremenljivega;³⁶ neko nerazmerje, kot lepo pove Bruce Fink;³⁷ oz. razcep, kot se še lepše izrazi Jacqueline Rose.³⁸

V pravilih omike in olike, ki urejajo odnose med spoloma, lahko torej prepoznamo simbolne/spolne identifikacije oz. pridobitve identitete moškega ali ženske, ki so pravzaprav umestitve v simbolni/spolni (družbeni) red, umestitve na eno ali drugo stran ločnice med moškim in ženskim. Zgledi:

- ženska se vzdrži tega, da (naredi prvi korak in) moškega povabi na zmenek;
- moški (naredi prvi korak in) žensko povabi na zmenek;

---

³⁶ Glej Miller, 1983.

³⁷ Glej Fink, 1993.

³⁸ Glej Rose, 1991, 137.

- ženska (naredi prvi korak in) moškega povabi na zmenek;
- moški se vzdrži tega, da (naredi prvi korak in) žensko povabi na zmenek.

V prvem primeru lahko prepoznamo identifikacijo s falosom, ki pomeni zavzetje pozicije *biti falos* – identifikacijo s subjektom, ki je objekt za drugi (moški) subjekt (z imanenco, nesvobodo, pasivnostjo) – oz. prikrivanje kastracije, ki pomeni “*ne biti falos*”. V četrtem primeru gre prav tako za zavzetje pozicije *biti falos*. V drugem in tretjem primeru pa gre za *imetje falosa* – za subjekt (ki ni objekt za drugi (moški) subjekt) (za transcendenco, svobodo, aktivnost) – oz. za prikrivanje *neimetja falosa*.

Tako pa lahko poskusimo odgovoriti na zastavljeno vprašanje. Kaj bi torej lahko rekli?

Najprej pogledjmo, kako je na strani ženske. Medtem ko je bila identifikacija s falosom, ki pomeni zavzetje pozicije *biti falos*, identifikacija s subjektom, ki je objekt za drugi (moški) subjekt, oz. prikrivanje, da *ni falos*, za žensko iz preteklosti edina možnost oz. izbira, pa je tovrstna identifikacija oz. prikrivanje za današnjo žensko stvar izbire med dvojim, pri čemer je “drugo” seveda *imetje falosa* – to, da je subjekt (ki ni objekt za drugi (moški) subjekt), oz. prikrivanje *neimetja falosa*. (Medtem ko je torej šlo včasih za pokorščino očetovi avtoriteti, ki je prostovoljna, svobodna in hkrati vsiljena, gre danes za pokorščino, ki ni (več) vsiljena, za to, o čemer je govor tudi v knjigi (*Per*)*versions of love and hate*, kjer avtorica izpostavi, da subjekti danes dojemajo sami sebe kot kreatorje/stvarnike svojih lastnih identitet.)³⁹ Kaj to pravzaprav pomeni? Nič drugega kot nepopolno identifikacijo s subjektom, ki je objekt za drugi (moški) subjekt (oz. s subjektom, ki ni objekt za drugi (moški) subjekt), oz. neprikrivanje, da *ni falos* (oz. da *nima falosa*).

Poglejmo še, kako je na strani moškega. V nasprotju z moškim iz preteklosti, za katerega je bila identifikacija s falosom, ki pomeni zavzetje pozicije *imeti falos*, identifikacija s subjektom oz. prikrivanje, da *nima falosa*, edina možnost oz. izbira, je tovrstna identifikacija oz. prikrivanje za današnjega moškega stvar izbire med dvojim, pri čemer je “drugo” seveda to, da je falos (to, da je subjekt, ki je objekt za drugi subjekt), prikrivanje, da *ni falos*. V nasprotju z moškim iz preteklosti, ki se je popolnoma identificiral s subjektom, se torej današnji moški s tem subjektom (oz. s subjektom, ki je objekt za drugi subjekt) ne identificira popolnoma, si ne prikriva, da *nima falosa* (oz. da *ni falos*).

³⁹ Salecl, 1998, 2.

Neprikrivanje današnje ženske, da je kastrirana, oz. neprikrivanje današnjega moškega, da je kastriran, pa je seveda tudi neprikrivanje prve oz. drugega, da ni spolnega razmerja. Gre za prikrivanje, ki je pravzaprav neprikrivanje, oz. za nekaj, kar je pravzaprav tisto, o čemer govorijo naslednje besede Zygmunta Baumana: “[P]rebivalci našega modernega sodobnega sveta ... [p]ravijo, da je njihova želja, strast, namera ali njihov sen ‘biti v razmerju’. Toda ali se dejansko ne ukvarjajo večinoma s tem, kako preprečiti, da se njihova razmerja utrdijo?”⁴⁰

BIBLIOGRAFIJA

- BARTKY, S. L. (1988): “Foucault, Femininity and the Modernization of Patriarchal Power”, v: QUINBY, L., DIAMOND, E., ur., *Feminism and Foucault: Paths of Resistance*, Northeastern Univ. Press, 61–86.
- BAUMAN, Z. (2003): *Liquid Love*, Polity Press.
- BEAUVOIR, S. de (1999): *Drugi spol*, 1, Društvo za kulturološke raziskave, Ljubljana.
- BEAUVOIR, S. de (2000): *Drugi spol*, 2, Društvo za kulturološke raziskave, Ljubljana.
- FINK, B. (1993): “‘Ni spolnega razmerja.’ Eksistenca in formule seksuacije”, *Problemi*, l. 31, št. 4–5, 255–258.
- FOUCAULT, M. (1984): *Nadzorovanje in kaznovanje*, Delavska enotnost, Ljubljana.
- HALL, C. (1987): “Sweet Home”, v: PERROT, M., ur., *Histoire de la vie privée* (4, De la Révolution à la Grande Guerre), Seuil, Paris, 53–88.
- HORKHEIMER, M. (1976): “Avtoriteta in družina”, *Problemi*, l. XIV, št. 163–168. [Http://www.therulesbook.com](http://www.therulesbook.com).
- Lacan, J. (1985): *Še*, Analecta, Ljubljana.
- Lacan, J. (1991): *Spisi*, Analecta, Ljubljana.
- Lacan, J. (1996): *Štirje temeljni koncepti psihoanalize*, Analecta, Ljubljana.
- MARTIN-FUGIER, A. (1987): “Les rites de la vie privée bourgeoise”, v: PERROT, M., ur., *Histoire de la vie privée* (4, De la Révolution à la Grande Guerre), Seuil, Paris, 193–262.

---

⁴⁰ Bauman, 2003, x–xi.

- MILLER, J.-A. (1983): “Pet predavanj o Lacanu v Caracasu” (drugo predavanje: El piropo), v: ŽIŽEK, S., ur., *Gospodstvo, vzgoja, analiza*, Analecta, Ljubljana, 30–50.
- ROSE, J. (1991): “Ženska seksualnost: Jacques Lacan in *École Freudienne*”, v: BAHOVEC, E. D., ur., *Ženska seksualnost: Freud in Lacan*, Analecta, Ljubljana, 121–147.
- SALECL, R. (1991): *Disciplina kot pogoj svobode*, Krt, Ljubljana.
- SALECL, R. (1998): *(Per)versions of love and hate*, Verso, London, New York.
- SCHLESSINGER, L. (1997): *Deset neumnosti, s katerimi si ženske zapletajo življenje*, Mladinska knjiga, Ljubljana.
- SCHLESSINGER, L. (2004): *The Proper Care and Feeding of Husbands*, HarperCollins, N. York.
- URBANUS [TERSEGLAV, F.] (1932): *Knjiga o lepem vedenju*, Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana.
- VIDMAR, J. (1944): *Zlata knjiga dekleta in žene*, s. n., Ljubljana.
- ŽIŽEK, S. (1995): “Schelling za Hegla: ‘Izginevajoči posrednik’ II.”, *Problemi*, 33/6, 5–28.
- ŽIŽEK, S. (1999): “You May”, v: *London Review of Books*, dostopno na internetu: www.lacan.com/zizek-youmay.htm.